

ความขัดแย้งในการใช้พื้นที่หนองใหญ่
ตำบลบางลี่ อำเภอมือง จังหวัดชุมพร

**The Conflicts over land use in Nong Yai area
Tambon Bangluek, Amphoe Muang, Changwat Chumphon**

ชลัท ประเทืองรัตนา

Chalat Pratheuangrattana

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

King Prajadhipok's Institute

Abstract

This research article presents findings from a qualitative research that studied the conflict on the competition over the uses of land in Nong Yai area. The research aimed to understand the conflict between the learning center group and the buffalo owner group. The main objectives of this research were 1) to analyze conflicts between the learning center group and the buffalo owner group over the use of land 2) to analyze the future trend of conflict situation as well as to propose alternatives of conflict resolution for those who are involved. Data collection was conducted by reviewing documents, interviewing, conducting group, and non-participant observation from January to December 2010. The research finding revealed that conflicts still remained. The two groups had negative attitudes which might lead to violence in the future and these conflicts have not been solved due to many reasons such as discontinuity in top-level management, Buffalo owner group felt they were not received justice, and asymmetric of power. Therefore, this study suggested that the involved

organizations should apply dialogue process to seek for consensus in the use of land in Nong Yai area and more importantly, to set up the directions for the development and conservative of Nong Yai.

Key words: conflict, Nong yai area, dialogue

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาถึงสภาพปัญหาการแย่งชิงการใช้พื้นที่หนองใหญ่ ระหว่างกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ รายงานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างระหว่างกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ 2) วิเคราะห์แนวโน้มของสถานการณ์ความขัดแย้งและเสนอแนะทางเลือกเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาแก้ไขปัญหา การรวบรวมข้อมูลนั้นรวบรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม โดยใช้ระยะเวลา ตั้งแต่เดือนมกราคม-ธันวาคม 2553 ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ ทั้งสองฝ่ายเกิดทัศนคติด้านลบต่อกันที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมรุนแรงได้ในอนาคต และยังไม่ได้รับการจัดการแก้ไขเนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น ความไม่ต่อเนื่องในการบริหารงานของผู้นำราชการจังหวัด กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อำนาจที่ไม่สมมาตร เป็นต้น โดยงานวิจัยเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้กระบวนการสานเสวนาเพื่อหาฉันทามติร่วมกันในประเด็นการใช้พื้นที่หนองใหญ่ และที่สำคัญคือเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่หนองใหญ่ในอนาคต

คำสำคัญ : ความขัดแย้ง พื้นที่หนองใหญ่ สานเสวนา

บทนำ

จังหวัดชุมพรแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอหลังสวน อำเภอปะทิว อำเภอท่าแซะ อำเภอละแม อำเภอทุ่งตะโก และอำเภอพะโต๊ะ หนองใหญ่อยู่ในเขตตำบลบางลึก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีพื้นที่ติดต่อกับคลองหัววัง-พั่นตัก ด้านทิศเหนือ รับน้ำมาจากคลองต่างๆ ที่อยู่โดยรอบ พื้นที่หนองใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณะ จำนวน 3,000 ไร่ แต่บริเวณที่จัดทำโครงการพัฒนามีพื้นที่ประมาณ 600 ไร่ ปัจจุบันมีราษฎรเข้าไปทำกินเกือบเต็มพื้นที่ บางส่วนได้รับการออกเอกสารสิทธิแล้ว บางส่วนได้ออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ซึ่งออกให้โดยกรมที่ดิน บริเวณพื้นที่หนองใหญ่เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มาประมาณร้อยปี ในอดีตมีการเลี้ยงกระบืออยู่หลายฝูง จำนวนนับพันตัว โดยมีเกษตรกรผู้เลี้ยงประมาณ 10 ราย กระบือเหล่านี้หาหญ้ากินบริเวณรอบๆ พื้นที่หนองใหญ่ แต่ต่อมากะบือมีพื้นที่ในการหาหญ้ากินจำกัดลง เนื่องจากการใช้พื้นที่เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้มีกระบือเข้าไปกินหญ้าและพืชไร่ของศูนย์การเรียนรู้ และชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง

การพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ด้วยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้น ได้โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดจากการผลักดันโดย นายการ์ณย์ ศุภกิจวิเลขการ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพรเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2551 จนกระทั่งได้รับอนุมัติงบประมาณจำนวน 9,901,406 บาท เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยหน่วยงานภาครัฐที่ร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย สำนักงานจังหวัด สำนักงานคลังจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานทางหลวงชนบทจังหวัด สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานชลประทานจังหวัด และเทศบาลตำบลบางลึก สำหรับหน่วยงานภาคประชาสังคมคือ “เครือข่ายจากภูผาสู่มหานคร” ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จตามแนววิถีพอเพียงในด้านต่างๆ จาก 8 อำเภอของ จังหวัดชุมพร เข้ามาให้ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ ด้วยการจัดตั้งเครือข่ายและศูนย์ฝึกอบรมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 5 ส่วน จำนวน 70 กว่าไร่ คือ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติเพลิน (อ.ปะทิว) ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติบ้านพะงัน (อ.สวี) ศูนย์

เรียนรู้ชุมชนบ้านทอน-อม (อ.ทุ่งตะโก) ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์วังตะกอก (อ.หลังสวน) และ ศูนย์เรียนรู้กสิกรรมธรรมชาติพะโต๊ะ (อ.พะโต๊ะ) ซึ่งส่วนต่างๆ เหล่านี้จะมีการจำลองลักษณะ การจัดวางภูมิทัศน์จากศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ บ้านท่าด่าน ต.หินตั้ง จ.นครนายก มาไว้ใน พื้นที่หนองใหญ่ จากการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ดังกล่าว จึงทำให้พื้นที่ที่กระบือเคยกินหญ้า ลดน้อยลงไปจากเดิมมีพื้นที่กว้าง 400-500 ไร่ ในปัจจุบันเหลือน้อยกว่า 60 ไร่ และมี แนวโน้มที่พื้นที่เลี้ยงกระบือจะลดน้อยลงกว่าเดิมในอนาคต

จากสภาพปัญหาการแย่งชิงการใช้พื้นที่หนองใหญ่โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ระหว่างฝ่ายที่ต้องการใช้พื้นที่ในการดำเนินการตั้งศูนย์การเรียนรู้ กับฝ่ายที่ต้องการให้ กระบือมีพื้นที่กินหญ้า ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างกลุ่มผู้กรณีดังกล่าว และเกิด ทัศนคติด้านลบต่อกัน จึงเป็นที่มาของการวิจัยกระบวนการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ หนองใหญ่ ว่าผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการความขัดแย้งได้มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ความขัดแย้งกรณีกระบือเข้าไปกินหญ้าและพืชไร่ในพื้นที่หนองใหญ่ตำบลบางลึก อำเภอมือง จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างระหว่างกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ
2. วิเคราะห์แนวโน้มของสถานการณ์ความขัดแย้งและเสนอแนะทางเลือกเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาแก้ไขปัญหา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่ใน การวิจัยเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) คือพื้นที่หนองใหญ่ ตำบล บางลึก อำเภอมือง จังหวัดชุมพร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการเลี้ยงกระบือเป็นจำนวนมาก กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร ข้าราชการในพื้นที่ และ เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร จำนวน 8 ราย นายกเทศมนตรีตำบลบางลึก กำหนดตำบลบางลึก ผู้ใหญ่บ้านจำนวน 5 ราย กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยภาค

ประชาสังคมที่ประสบความสำเร็จจาก 8 อำเภอ จำนวน 4 ราย กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือทั้งหมด 5 ราย ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงกระบือจำนวน 4 ราย ในการรวบรวมข้อมูลนั้นรวบรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์ สันทนากลุ่มและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษารวม 12 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม-ธันวาคม 2553 เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป

แนวคิด ทฤษฎี

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่คู่กับมนุษย์ไม่ว่าจะในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอธิบายได้ด้วยหลายสาเหตุ เช่น ตัวแปรสภาพภูมิศาสตร์อันก่อให้เกิดข้อพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากร ตัวแปรทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดปัญหาเชื้อชาติ เป็นต้น ความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านลบและด้านบวก ผลกระทบในด้านลบสามารถเกิดขึ้นได้ถ้าเราจัดการได้ไม่ดี อาจเกิดการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในขณะที่เดียวกัน ความขัดแย้งสามารถส่งผลด้านบวกได้ คือโน้มนำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันเป็นประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความรุนแรง ความรุนแรงมิใช่ผลของความขัดแย้ง แต่เป็นวิธีที่มนุษย์เลือกใช้ กล่าวคือจะเลือกใช้วิธีการเจรจา พุดคุยหรือวิธีที่ใช้ความรุนแรง การเลือกใช้วิธีความรุนแรงก็เป็นเพียงวิธีการแก้ไขความขัดแย้งวิธีหนึ่งเท่านั้น (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2533)

การจัดการความขัดแย้งที่ดีต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะทำให้เข้าใจกำเนิด ธรรมชาติ พลวัตและความเป็นไปได้ในการจัดการความขัดแย้ง (Miall, Ramsbotham, & Woodhouse, 1999) การวิเคราะห์ความขัดแย้งทำได้โดยแยกแยะและระบุมุมมองของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคู่กรณี การหาต้นตอที่แท้จริงของปัญหา ความขัดแย้ง มุมมองหรือทัศนคติระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ผ่านมา รวมถึงรูปแบบวิธีการที่บุคคลเหล่านั้นใช้ในการจัดการความขัดแย้ง การพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ การประเมินทางเลือก ความเป็นไปได้ที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย การเจรจาไกล่เกลี่ย

มีหลายรูปแบบ แต่ที่รู้จักกันมากคือ การเจรจาโดยค้นหาจุดยืนและจุดสนใจ (วันชัย วัฒนศัพท์. 2547)

ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อเรารู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรมซึ่งเกิดขึ้นได้จากหลายรูปแบบ ทั้งการทำร้ายร่างกาย การจ้างแรงงาน การรุกรานทางเพศ หรือการปฏิบัติอย่างไม่ให้เกียรติกัน สามารถแบ่งประเภทของความยุติธรรมได้เป็น ความยุติธรรมในการแบ่งปัน และความยุติธรรมในวิธีการ ความยุติธรรมในการแบ่งปัน เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ การมีน้ำใจและที่อยู่อาศัย การได้รับความคุ้มครองโดยตำรวจ เป็นต้น ความยุติธรรมในวิธีการ เป็นสิ่งที่คนให้ความสำคัญกับวิธีการ และกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้ เนื่องจากวิธีการที่ยุติธรรมจะนำไปสู่ผลที่พึงปรารถนา (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550)

มุมมองและทัศนคติระหว่างกันสามารถเป็นได้ทั้งมุมมองด้านบวกและมุมมองด้านลบ แต่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มว่าคุณกรณีมักจะมีมุมมองด้านลบต่อกรณีและเป็นมุมมองแบบประทับตรา (Stereotypes) ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกเป็นพวกเขา พวกเขาอย่างชัดเจน มุมมองได้รับอิทธิพลจากความกลัว ความโกรธ ความขมขื่นซึ่งอยู่ในจิตใจมนุษย์ (Miall et al. 1999) มุมมองที่ต่างกันมาจากพื้นฐานของมนุษย์ที่แตกต่างกัน อาทิ การเลียดูจากผู้ปกครอง การสอนจากครู อาจารย์ ภาษา วัฒนธรรม ประสบการณ์ ฯลฯ การหล่อหลอมที่แตกต่างกันนำไปสู่มุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นเรื่องปกติที่เราจะมีมุมมองเช่นนั้น และไม่ได้เป็นปัญหาแต่อย่างใด แต่ปัญหาจะเกิดขึ้นถ้ามีมุมมองที่แตกต่างกัน แล้วประสงค์จะให้คนอื่นเห็นหรือเชื่อเหมือนเรา ถ้าไม่เชื่อเหมือนเราก็ต้องกลายเป็นศัตรู ทั้งที่จริงแล้ว มุมมองหรือความเห็นแตกต่างเป็นเรื่องปกติ ซึ่งเราจะต้องมาทำความเข้าใจกันว่าทำไมอีกฝ่ายจึงคิดเช่นนั้น แต่ไม่ใช่ให้มาเชื่อเหมือนกัน จุดสำคัญคือแม้จะเห็นแตกต่างกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550)

พฤติกรรมที่กระทำต่อกันเป็นได้ทั้งความร่วมมือ การบังคับ การแสดงท่าทางความเป็นมิตรหรือศัตรูกัน พฤติกรรมความรุนแรงแสดงออกมาด้วยการข่มขู่ การบังคับและการใช้กำลังเข้าทำร้าย (Miall et al. 1999) ปฏิกริยาที่ตอบโต้ระหว่างกันไปมา ถ้าไม่เกิดการตัดวงจรความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้น จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการทำลายล้าง พิฆาตกันและการแก้แค้น (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550)

การวิเคราะห์จุดยืน (Position) และจุดสนใจ (Interest) ของคู่ขัดแย้ง เพื่อเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงว่ามีความต้องการที่จะได้อะไร และมีความหวัง ความกังวลอะไรอยู่ในใจ จุดยืนเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาที่กลุ่มใช้ เป็นเพียงสิ่งที่คู่กรณีแสดงออกมาว่าต้องการ แต่ไม่ได้เป็นสิ่งที่ต้องการที่แท้จริง สำหรับจุดสนใจ เป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังจุดยืน เช่น ความต้องการที่อยู่ในใจ ความรู้สึกหวาดกลัว ความหวังกังวล ความหวาดระแวง กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องการที่แท้จริง เมื่อหาจุดสนใจของแต่ละฝ่ายได้แล้ว ก็จะสามารถแสวงหาจุดสนใจร่วมที่มีความเหมือนกันได้ อันจะนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันได้ต่อไป (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550) การแก้ไขปัญหด้วยการเน้นจุดสนใจง่ายกว่าการแก้ปัญหด้วยการเน้นจุดยืน และยังนำไปสู่การบรรลุข้อตกลงได้ ในขณะที่การแก้ปัญหด้วยการเน้นจุดยืนไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา (Miall et al. 1999)

สัมพันธภาพหรือความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความสำคัญมาก หากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขัดแย้งกันยังไม่ดี แทบจะไม่สามารถนำคู่กรณีมาหาข้อยุติร่วมกันได้ ความสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่สำคัญมากของการเกิดหรือไม่เกิดความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งไม่ควรคำนึงถึงแต่เป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการเท่านั้น (Furlong. 2005) ประเด็นความสัมพันธ์ที่ควรพิจารณาคือ ความสัมพันธ์ในอดีตที่ผ่านมาเป็นอย่างไร มีการแบ่งออกเป็นฝ่ายหรือรวมกลุ่มกันอย่างไร (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550)

การเข้าใจและวิเคราะห์ความขัดแย้งได้อย่างถูกต้องมากขึ้น ควรจะวิเคราะห์ถึงมิติเรื่องอำนาจ โดยพิจารณาว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างคู่กรณีเป็นความขัดแย้งแบบสมมาตรหรือไม่ เช่น รัฐบาลกับผู้ก่อการร้าย นายจ้างกับลูกจ้าง เป็นความขัดแย้งไม่สมมาตร (asymmetric conflict) ที่คู่กรณีมีความไม่เสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน มีความไม่สมมาตรในความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้ง ซึ่งการยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางอำนาจไว้แบบเดิมก่อให้เกิดต้นทุนกับทั้งผู้มีอำนาจเหนือและผู้มีอำนาจน้อยกว่า (Miall et al. 1999) ความขัดแย้งแบบไม่สมมาตรพิจารณาได้จาก การได้รับการยอมรับไม่เท่ากัน มีฝ่ายที่ชอบธรรมฝ่ายเดียว (ฉันทนา บรรพศิริโชติ. 2547) การปรับความสมดุลย์ของอำนาจมักจะกระทำโดยคู่กรณีที่มีอำนาจน้อยกว่าพยายามลดอำนาจที่ไม่สมมาตรด้วยการใช้พลังคนกลางหรือผู้ที่จะมาเสริมพลังอำนาจให้ได้ (Bercovitch. 2009) ในขณะที่คนที่มีความอำนาจ

มักจะไม่ค่อยให้ความสนใจกับคนที่ต้องอำนาจ เพราะมองว่าคนเหล่านี้ไม่ค่อยได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเป้าหมายที่ผู้มีอำนาจต้องการ และคนที่มีอำนาจสูงจะพยายามใช้การกดดันที่จะมีความเหนือกว่าในความสัมพันธ์และเป็นไปได้ยากที่จะให้มาร่วมบรรลุข้อตกลงด้วยการเจรจา สำหรับผู้ที่มีอำนาจต่ำกว่าจะมีความรู้สึกด้านลบต่อผู้มีอำนาจ และอาจเลือกใช้วิธีใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาหรือใช้แนวทางสันติวิธีเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจ (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550)

รูปแบบวิธีการที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งมีหลากหลายวิธี อาจสรุปได้ว่ามี 5 แนวทางคือ แข่งขัน (Compete) หลีกหนี (Avoid no way) ยอมตาม (Compliance your way) ประนีประนอม (Compromise) และร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งการเลือกใช้แต่ละแนวทางส่งผลที่แตกต่างกันและมีความยั่งยืนในการจัดการปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งการเลือกใช้แนวทางในการแข่งขัน หลีกหนี ยอมตามและประนีประนอม มิใช่แนวทางที่ยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา และยังไม่สามารถบรรลุถึงความต้องการของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง แนวทางที่ทุกฝ่ายต่างก็พึงพอใจทั้งคู่และมีความยั่งยืนคือแนวทางการร่วมมือ (Collaborative) (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550)

ความขัดแย้งมีพลวัตทั้งการขยายและลดความขัดแย้งลงไป ในกรณีที่ความขัดแย้งขยายตัวยกระดับเป็นข้อพิพาทที่เกิดการมุ่งเอาแพ้ชนะกันมากขึ้น จะมีกระบวนการเข้ามาจัดการแก้ปัญหาข้อพิพาท ในรูปแบบต่าง ๆ คือ การหลีกหนีปัญหา การใช้คนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย (Mediation) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเอง (Negotiation) การใช้อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การฟ้องร้องกัน (Litigation) การใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย การชุมนุมประท้วงและการใช้ความรุนแรง (วันชัย วัฒนศัพท์. 2550) การที่คู่กรณีพร้อมที่จะให้มีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาหรือการไกล่เกลี่ยคนกลางเมื่อคู่กรณีตระหนักว่าสถานการณ์สุกงอม (Ripeness) กล่าวคือไม่สามารถเอาชนะซึ่งกันและกันได้ (Mutually Hurting Stalemate (MHS) (Bercovitch. 2009)

การสานเสวนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในด้านการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้ว รวมถึงป้องกันความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยการมาร่วมกันกำหนดทิศทางในอนาคตร่วมกัน การสานเสวนาเป็นกระบวนการรับฟังซึ่งกันและกัน และการพยายามทำ

ความเข้าใจคนอื่นมากกว่าที่จะมาพยายามหักล้างหรือมุ่งเอาชนะ แสวงหาความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เป็นการเปิดมุมมอง ทบทวนจุดยืนของตนเอง และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (โยส วีกเนอร์, 2552) การสานเสวนาใช้ได้ในการกำหนดนโยบายในอนาคตอย่างมีส่วนร่วม ดังที่ประเทศแคนาดาจัดการสานเสวนาเพื่อกำหนดทิศทางในอนาคตที่ควรจะเป็นในด้านของแรงงาน สุขภาพ การศึกษา โดยมีข้อมูล สถิติทางเลือกต่าง ๆ เพื่อประกอบการสานเสวนาและหาฉันทามติร่วมกัน (CPRN, 2002) นอกจากการสานเสวนาเพื่อกำหนดทิศทางในอนาคต การสานเสวนาสามารถนำไปใช้ในการไกล่เกลี่ยคนกลาง และการเจรจาด้วย กล่าวคือเมื่อดำเนินการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะดำเนินการที่เน้นการสานเสวนา โดยกำหนดกติการ่วมกัน เช่น เน้นทำความเข้าใจกันไม่ได้มุ่งเอาแพ้ชนะกัน พูดในนามของตัวเองเฉพาะประเด็นของเรา ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ฟังโดยไม่ด่วนตัดสิน ฟังด้วยความรู้สึกร่วมเพื่อเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มองหาจุดร่วมที่เหมือนกัน เคารพมุมมองของทุกคน เป็นต้น การสานเสวนาเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกันหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะมีตัวแทนจากฝ่ายต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบร่วมหารือกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกัน ทำให้การตัดสินใจร่วมกันมีคุณภาพ ดีกว่าการกำหนดนโยบายแบบเดิมที่ภาครัฐมักจะปรึกษาหารือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกลุ่ม และฉันทามติที่มาจากมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องหลากหลายกลุ่มเป็นการลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต (วันชัย วัฒนศัพท์, 2550)

ขั้นตอนในการจัดเตรียมการสานเสวนาเพื่อแสวงหาฉันทามติแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ (Arthur, Carlson, & Lee, 2005)

1. ก่อนจัดการสานเสวนา ประเมินว่าคู่กรณีและผู้ที่เกี่ยวข้องประสงค์ที่จะเข้าร่วมกระบวนการสานเสวนาหรือไม่ ถ้ามีความประสงค์จะเข้าร่วมควรมีการจัดเตรียมประเด็นในการพูดคุย การคัดเลือกผู้ดำเนินกระบวนการ การคัดเลือกผู้เข้าร่วม และการวางกฎ กติกา
2. การดำเนินการจัดสานเสวนา แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น การสร้างทางเลือกต่าง ๆ ประกอบการตัดสินใจ ประเมินทางเลือกต่าง ๆ จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน
3. ภายหลังการจัดการสานเสวนา เมื่อได้ฉันทามติจากการตัดสินใจร่วมกันแล้วนำไปสู่ขั้นตอนการผลักดันข้อตกลงที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การนำเสนอผลการวิจัยจะนำเสนอโดยเรียงลำดับตามประเด็น 1) การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างคู่ขัดแย้งในโครงการฯ 2) สาเหตุของความขัดแย้งและการดำรงอยู่ของความขัดแย้ง 3) แนวโน้มของสถานการณ์ความขัดแย้ง 4) แนวทางในการจัดการความขัดแย้ง

1. การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคู่ขัดแย้งในโครงการฯ

1.1 คู่ขัดแย้ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกรณีการแย่งชิงการใช้พื้นที่หนองใหญ่เพื่อเลี้ยงกระบือกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยจังหวัดชุมพร องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร เทศบาลตำบลบางลึก กำนันตำบลบางลึก ผู้ใหญ่บ้านตำบลบางลึก อำเภอเมือง ชาวบ้านในพื้นที่รอบหนองใหญ่ กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ฯ ดำเนินงานโดยภาคประชาสังคมที่ประสบความสำเร็จจาก 8 อำเภอ ในจังหวัดชุมพร และกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ 5 ราย คู่กรณีหลักคือกลุ่มศูนย์การเรียนรู้กับกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ สำหรับหน่วยงานอื่นไม่ได้มีบทบาทสำคัญกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

1.2 ประเด็นความขัดแย้ง จากการที่โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ได้เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่รวบรวมจุดเด่นของ 8 อำเภอที่ประสบความสำเร็จมาไว้ในพื้นที่หนองใหญ่ ได้สร้างประเด็นความขัดแย้งในการใช้พื้นที่ให้เกิดขึ้นในชุมชน ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชน ผลด้านบวกคือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่มีชีวิต ทำให้คนที่มาท่องเที่ยวได้รับความรู้ และมีทัศนคติที่ดีในการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้กับทางจังหวัดชุมพร และเป็นการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านการเกษตรและระบบนิเวศที่ยั่งยืน

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบเป็นผลกระทบต่อกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือซึ่งเลี้ยงกระบือมาตั้งแต่ในอดีตก่อนที่จะมีการตั้งศูนย์การเรียนรู้ ฯ ทำให้พื้นที่ที่เคยเป็นบริเวณที่กระบือเข้าไปกินหญ้าและใช้ชีวิตมีลดลง จากเดิมพื้นที่กว้าง 400-500 ไร่ เหลือพื้นที่ประมาณ 60-70 ไร่ เมื่อที่ดินน้อยลงก็ทำให้เกิดปัญหากระบือไม่มีหญ้ากินและหลุดเข้าไปในพื้นที่ของชาวบ้าน

ศาลาทรงงานและศูนย์การเรียนรู้ โดยเทียบย่ำต้นไม้ต่าง ๆ และอุจจาระในพื้นที่รอบ ๆ หนองใหญ่

1.3 จุดยืนและจุดสนใจของคู่ขัดแย้ง การวิเคราะห์จุดยืน (Position) และจุดสนใจ (Interest) ของคู่ขัดแย้งตามแนวคิดของ วันชัย วัฒนศัพท์ และไมแอล (Miall) จะทำให้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของคู่ขัดแย้งว่ามีความต้องการที่จะทำอะไร และมีความห่วง ความกังวลอะไรอยู่ในใจ และจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ถ้าเรามีความเข้าใจจุดสนใจของคู่ขัดแย้ง จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปจุดยืนและจุดสนใจของคู่ขัดแย้งได้ดังนี้

จุดยืนของกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือคือ มีที่เลี้ยงกระบือ และกระบือไม่ต้องเดินอ้อม จุดยืนของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ คือ พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ ไม่ถูกกระบือเข้ามาทำลาย

จุดสนใจของกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือคือ สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงกระบือต่อไปได้ในจำนวนกระบือที่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว โดยกระบือมีพื้นที่และมีหญ้ากินที่เพียงพอ และมีคนใส่ใจดูแลรับฟังปัญหา กรณีที่ไม่มีทางเลือกไม่เหลือพื้นที่ให้เลี้ยงกระบือต่อไป ก็ขอให้หาเงินมาซื้อกระบือหมาไปทั้งฝูงในราคาที่เหมาะสม จุดสนใจของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ คือ สามารถขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นจริง ผลิตอาหารเลี้ยงตนเองได้ มีการอนุรักษ์กระบือให้อยู่ในพื้นที่และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้

จุดสนใจร่วมกันของทั้งกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือและศูนย์การเรียนรู้ คือมีกระบืออาศัยอยู่ในพื้นที่หนองใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่าควรมีการเลี้ยงกระบือต่อไปในพื้นที่หนองใหญ่

1.4 มุมมองและทัศนคติระหว่างกัน จากแนวคิดของไมแอล (Miall) และวันชัย วัฒนศัพท์ ทำให้ทราบว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มว่าคู่กรณีมักจะมีมุมมองด้านลบต่อกันและเป็นมุมมองแบบแบ่งแยกเป็นพวกเขา พวกเขาอย่างชัดเจน มุมมองที่แตกต่างเป็นเรื่องปกติ แต่ปัญหาจะเกิดขึ้นถ้ามีมุมมองที่แตกต่างกัน แล้วประสงค์จะให้คนอื่นเห็นหรือเชื่อเหมือนเรา ถ้าไม่เชื่อเหมือนเราก็ต้องกลายเป็นศัตรู จากผลการศึกษาพบว่ามุมมองที่แต่ละฝ่ายมีต่อกันยังมีทัศนคติที่เป็นด้านลบ แบ่งแยกเป็นพวกเขา พวกเขาที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมความรุนแรงเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีการจัดการความขัดแย้งที่ดีเพียงพอ แม้ว่าใน

ปัจจุบันยังไม่มี ความรุนแรงเกิดขึ้น โดยขอยกตัวอย่างมุมมองของผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งที่มีต่อผู้เลี้ยงกระบือ มีมุมมองด้านลบและรู้สึกว่าการเลี้ยงกระบือหลุดจาไม่รู้อะไร

“...เจ้าของอยู่กับกระบือนาน สมองก็เลยฝ่อเหมือนกระบือ...”

“...ทำประชาคม ชัก 500 คน มีไม่ถึง 20 คนหรอกที่จะเห็นด้วยกับคนเลี้ยงกระบือ...”

มุมมองของผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ เห็นว่าต้องเปลี่ยนเจ้าของที่เลี้ยงกระบือเนื่องจากเห็นว่าไม่สามารถจัดการเลี้ยงได้อย่างมีความรับผิดชอบ กล่าวคือให้เจ้าของกระบือเปลี่ยนอาชีพไป

“...ในอนาคตถ้ายังคงเป็นเจ้าของกระบือเจ้าเดิมน่าจะจัดการกระบือได้ยาก อาจหาเงินมาซื้อกระบือแล้วเปลี่ยนหัวเจ้าของกระบือ ไม่ให้เจ้าของเดิมเป็นคนเลี้ยงอีก ทางโครงการ สามารถดูแลกระบือได้ และอาจจะให้ชาวบ้านมายืมกระบือไปเลี้ยงด้วย”

มุมมองของผู้เลี้ยงกระบือ มีความต้องการพื้นที่ที่ชัดเจนและหญ้าที่เพียงพอในการเลี้ยงกระบือ ยังประสงค์ทำอาชีพเลี้ยงกระบือต่อไป แต่ถูกบีบและกดดันจากการขยายพื้นที่โดยมีมุมมองว่า

“โครงการไม่เอื้อเพื่อพื้นที่เลี้ยงกระบือ ปิดทางกระบือหมด เลี้ยงกระบือกันมานาน อยู่กันมาเป็นร้อยปี ตั้งแต่รุ่นปู่ หน่วยงานราชการไม่เคยสนับสนุนจริงจังกับกระบือ...”

1.5 พฤติกรรมหรือวิธีการที่กระทำต่อกัน จากแนวคิดของ ไมแอล (Miall) และวันชัย วัฒนศัพท์ ทำให้ทราบว่าพฤติกรรมที่กระทำต่อกันระหว่างคู่ขัดแย้งเป็นได้ทั้งความร่วมมือ การบังคับและการใช้กำลังเข้าทำร้าย และในช่วงที่เกิดความขัดแย้งขยายตัว ถ้าไม่ตัดวงจรความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้น จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการทำลายล้าง จากผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมที่กระทำระหว่างคู่กรณีโดยภาพรวมไม่มีความร่วมมือต่อกัน แต่จะเป็นความร่วมมือกับเฉพาะกลุ่มของตนเอง และยังไม่เกิดการใช้ความรุนแรงเข้าทำร้ายกัน แต่ความขัดแย้งยังสามารถขยายตัวได้จากปัญหาที่บางครั้งกระบือหลุดเข้าไปทำลายพืชไร่ และต้นไม้ของศูนย์การเรียนรู้ การแสวงหาความร่วมมือที่ผ่านมากลุ่มศูนย์การเรียนรู้ เน้นแสวงหาเครือข่ายและการทำงานที่ให้ชาวบ้านตำบลบางลึกและคนชุมพร มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ เช่น การจัดสรรพื้นที่ทำนาให้ชาวบ้านบริเวณรอบศูนย์การเรียนรู้ สร้างอาชีพให้

คนในพื้นที่ รวมถึงให้ญาติของผู้เลี้ยงกระบือรายหนึ่งมีอาชีพในศูนย์การเรียนรู้ วิธีการที่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ฯ ใช้คือ พยายามกันไม่ให้กระบือเข้ามาก่อให้เกิดความเสียหายในพื้นที่ ด้วยการขุดร่องน้ำ ขยายพื้นที่โครงการเพื่อปลูกพืชไร่ กันรั้วไม้ไผ่ ผลักดันให้กระบือไปหากินหญ้าในบริเวณอื่น ทำให้เจ้าของกระบือเกิดความไม่พอใจเนื่องจากต้องพากระบือไปหากินไกลยิ่งขึ้น ไม่สามารถหากินในบริเวณเดิมได้อีก และผู้เลี้ยงกระบือให้ข้อมูลว่าลูกกระบือที่ยังเล็กต้องเสียชีวิตจากการเดินอ้อมเพื่อไปหากินหญ้ากิน ปัจจุบันเจ้าของกระบือพากระบือไปหากินหญ้าบริเวณคันคลองชลประทานห้วยวัง พันธ์ตัก ซึ่งมีพื้นที่และหญ้าที่เพียงพอให้กระบือกินหญ้า แต่บางครั้งกระบือเข้าไปทำลายพืชไร่และต้นไม้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ รวมถึงพืชไร่ของชาวบ้านในบริเวณนั้น ซึ่งทางกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความคิดอาจเป็นการจงใจของผู้เลี้ยงกระบือหรือไม่ก็เป็นเพราะความไม่รับผิดชอบของผู้เลี้ยงกระบือ วิธีการที่ทั้งสองฝ่ายใช้ต่อกันจึงทำให้ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ต่อไป

1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างกัน จากแนวคิดของ Furlong และ วันชัย วัฒนศัพท์ ทำให้ทราบว่าความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความสำคัญมาก หากว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ที่ขัดแย้งกันยังไม่ดี แทบจะไม่สามารถนำคู่กรณีมาหาข้อยุติร่วมกันได้ และถ้าความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีดี ปัญหาความขัดแย้งจะไม่ค่อยเกิดขึ้น และหรือเมื่อเกิดขึ้นแล้วการแก้ปัญหาจะทำได้ง่ายกว่า จากผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีไม่ดี ทำให้ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ สอดคล้องกับแนวความคิดที่กล่าวมา กล่าวคือกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือส่วนใหญ่กับกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่ได้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง ยกเว้นกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือรายหนึ่ง ได้บริจาคที่ดินบริเวณหนองใหญ่ให้กับรัฐ ประมาณ 20 ไร่ ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีพื้นที่เพิ่มขึ้นในการดำเนินกิจกรรม ญาติของผู้เลี้ยงกระบือดังกล่าวได้ทำงานในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ และมีความสัมพันธ์อันดีกับทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความสัมพันธ์อันดีกับอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดคนที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผู้ติดต่อประสานขอให้กลุ่มภาคประชาสังคมมาช่วยกันพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ จนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดได้ลาออกไป ความสัมพันธ์กับส่วนราชการจึงมีน้อยลง แต่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ฯจะมี

ความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านในบริเวณพื้นที่ดำเนินโครงการ เนื่องจากมีการสร้างงาน สร้างรายได้ และให้ชาวบ้านใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพ

1.7 การจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา จากแนวคิดของวันชัย วัฒนศัพท์ ทำให้ทราบว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมา มีทางเลือกในการจัดการความขัดแย้งเพื่อหาทางออกได้หลากหลายวิธีคือ แข่งขัน หลีกหนี ยอมตาม ประนีประนอม และร่วมมือ ซึ่งการเลือกใช้แนวทางในการแข่งขัน หลีกหนี ยอมตามและประนีประนอม มิใช่แนวทางที่ยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา และยังไม่สามารถบรรลุถึงความต้องการของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง แนวทางที่ทุกฝ่ายต่างก็พึงพอใจทั้งคู่และมีความยั่งยืนคือแนวทางการร่วมมือ จากผลการศึกษาพบว่า คู่กรณีได้พูดคุยกันทั้งการพูดคุยกันโดยตรงระหว่างคู่กรณี หรือการที่ผู้ใหญ่บ้านพูดคุยกับลูกบ้านที่เลียงกระบือ แต่ก็เป็นการพูดคุยที่ยังไม่ได้เน้นแนวทางที่นำไปสู่ความร่วมมืออย่างแท้จริง มีลักษณะของการแข่งขันมุ่งเอาแพ้เอาชนะกัน ต่างฝ่ายต่างคำนึงถึงเป้าหมายของตนเองเป็นสำคัญ ต่างก็พยายามรักษาพื้นที่ของตนไว้ให้ได้ คือพื้นที่ในการทำโครงการพัฒนา และพื้นที่ในการเลียงกระบือ และเมื่อมีการพูดคุยกันไปแล้วหลายครั้งแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ต่างฝ่ายต่างก็เบือนหน้าในการมาพูดคุยกันอีก เป็นลักษณะของการหลีกเลี่ยงหรือหลีกหนีปัญหา ซึ่งปัญหาก็ยังคงมีอยู่เหมือนชุกอยู่ได้พรม และอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้ในอนาคต ในปัจจุบันกลุ่มผู้เลียงกระบือมีพื้นที่ในการเลียงกระบือมีน้อยลงและต้องพาไปเลียงไกลขึ้น เป็นลักษณะของการยอมตาม แต่เป็นการยอมจำนนที่ไม่ได้เป็นการยอมรับอย่างแท้จริง เพราะยังคิดว่าตนเองเป็นผู้เลียงกระบือมาก่อน แต่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ มาทำโครงการในภายหลัง

2. สาเหตุของความขัดแย้งและการดำรงอยู่ของความขัดแย้ง

จากแนวคิดของ Bercovitch ทำให้ทราบว่า การที่คู่กรณีพร้อมที่จะให้มีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาหรือการไกล่เกลี่ยคนกลางเมื่อคู่กรณีตระหนักว่าสถานการณ์สุกงอม (ripeness) กล่าวคือไม่สามารถเอาชนะซึ่งกันและกันได้ (Mutually Hurting Stalemate (MHS) แต่ความขัดแย้งกรณีการแย่งชิงพื้นที่หนองใหญ่ยังคงดำรงอยู่ ด้วยสถานการณ์ยังไม่สุกงอม โดยมีเหตุผลหลายประการคือ

2.1 ความไม่ต่อเนื่องในการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัด การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่หนองใหญ่ เกิดขึ้นได้โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และเอกชน โดยเฉพาะการผลักดันจากนายการันต์ ศุภกิจวิเลขการ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร แต่ต่อมาได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพรในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2553 เพื่อไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชน ทำให้ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดว่างลงและ ได้มีการแต่งตั้งนายไพโรจน์ แสงภู่วังษ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร รักษาราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร และต่อมาในเดือนตุลาคม 2553 จังหวัดชุมพรมีการเปลี่ยนแปลงผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่คือนายพินิจ เจริญพานิช จากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดดังกล่าวทำให้ขาดความต่อเนื่องในการบริหารงานและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

2.2 กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม บรรพบุรุษกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือประกอบอาชีพเลี้ยงกระบือบริเวณพื้นที่หนองใหญ่มานานนับร้อยปี ในอดีตมีกระบืออยู่หลายฝูงนับพันตัว กระบือหาหญ้ากินบริเวณรอบ ๆ พื้นที่หนองใหญ่ได้อย่างอิสระ จนกระทั่งเกิดศูนย์การเรียนรู้ ชี้นำมาในภายหลังทำให้ในปัจจุบันเหลือผู้เลี้ยงกระบือน้อยลงเหลือประมาณ 5 ราย และมีกระบือเหลืออยู่ร่อยกว่าตัว และทำให้มีพื้นที่ให้กระบือกินหญ้าได้น้อยลงและกระบือต้องเดินไกลขึ้น และเกิดผลกระทบลูกกระบือเกิดการเสียชีวิต กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือรู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรมในฐานะของผู้ประกอบอาชีพนี้มาก่อน ผู้เลี้ยงกระบือรู้สึกว่าภาครัฐควรที่จะต้องส่งเสริมและอนุรักษ์กระบือไว้ให้อยู่คู่กับพื้นที่หนองใหญ่ อันเป็นการดำเนินแนวทางอนุรักษ์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังสามารถเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวได้ แต่ที่ผ่านมาเหมือนถูกรักษา ถูกกลั่นแกล้งและบีบพื้นที่เลี้ยงกระบือให้เหลือน้อยลงแม้ว่าผู้ใหญ่บ้านจะพูดคุยกับเจ้าของกระบือให้พยายามจำกัดหรือขายกระบือทิ้งไป แต่กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือก็ไม่เห็นด้วยเพราะเห็นว่าการเลี้ยงกระบือนั้นเป็นอาชีพที่ต้องเลี้ยงเป็นจำนวนหลายสิบตัวถึงจะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ หรือถ้าจำเป็นจริง ๆ ต้องขายกระบือที่เลี้ยงก็ต้องขายกระบือให้หมดทั้งฝูงในราคาที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของวันชัย วัฒน

ศัพท์ ที่ระบุว่าความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อเรารู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรมซึ่งเกิดขึ้นได้จากหลายรูปแบบ ทั้งการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงการปฏิบัติอย่างไม่ให้เกียรติกัน

2.3 อำนาจที่ไม่สมมาตรระหว่างคู่กรณี จากแนวคิดของจันทนา บรรพศิริโชติ ทำให้ทราบว่า ความขัดแย้งแบบไม่สมมาตรพิจารณาได้จากการได้รับการยอมรับไม่เท่ากัน มีฝ่ายที่ชอบธรรมฝ่ายเดียว กรณีกระมือเข้าไปกินหญ้าในพื้นที่หนองใหญ่ เป็นความขัดแย้งไม่สมมาตร (Asymmetric conflict) ที่คู่กรณีมีความไม่เสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน ความไม่สมมาตรในความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้ง กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ๙ มีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับสูงโดยทางจังหวัดชุมพรเป็นผู้ประสานขอให้ทางเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้เข้ามาช่วยในด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน และได้รับการยอมรับจากในชุมชน เนื่องจากเมื่อเครือข่ายเข้ามาในพื้นที่เป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดชุมพร ชุมชนมีรายได้จากการขายของให้กับผู้มาศึกษาดูงาน รวมถึงเป็นลูกจ้างหรือร่วมปลูกพืชผลในพื้นที่โครงการ ขณะที่ผู้เลี้ยงกระบือเองแม้ว่าจะเลี้ยงกระบืออยู่ในพื้นที่มานานแล้วก่อนที่เครือข่ายจะเข้ามาดำเนินการ แต่ผู้เลี้ยงกระบือประสบปัญหาการไม่ได้รับการยอมรับจากเรื่องการเข้าไปกินพืชไร่ของชาวบ้านและของภาครัฐ จากความไม่สมมาตรในความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีทำให้กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ๙ สามารถดำเนินโครงการได้ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐและชาวบ้าน โดยรอบ โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดตัวอย่างของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลของผลประโยชน์สาธารณะ โดยละเลยกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือด้วยเหตุผลว่าการเลี้ยงกระบือเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคล จากปัญหาความไม่สมมาตรที่กล่าวมาจะส่งผลกระทบต่อผลสุดท้ายของความขัดแย้งตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือปัญหาความขัดแย้งก็จะยังคงดำรงอยู่และไม่ได้รับการแก้ไขอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดของวันชัย วัฒนศัพท์ ทำให้ทราบว่าคนที่มีความอำนาจมักจะไม่ค่อยให้ความสนใจกับคนที่ด้อยอำนาจ เพราะว่าคนเหล่านี้ไม่ค่อยได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเป้าหมายที่ผู้มีอำนาจต้องการ และคนที่มีความอำนาจสูงจะพยายามใช้การกดดันที่จะมีความเหนือกว่าในความสัมพันธ์และเป็นไปได้ยากที่จะให้มาร่วมบรรลุข้อตกลงด้วยการเจรจา สำหรับผู้ที่มีอำนาจต่ำกว่าจะมีความรู้สึกด้านลบต่อผู้มีอำนาจ และอาจเลือกใช้วิธีใช้ความรุนแรงในการ

จัดการปัญหาหรือใช้แนวทางสันติวิธีเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกรณีกระบือกินหญ้าในโครงการฯ ที่ผู้มีอำนาจสูงกว่าคือกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ใช้วิธีการผลักดันและขยายพื้นที่ออกไป แม้จะมีการพูดคุยกันกับผู้เลี้ยงกระบือในช่วงแรก แต่ในที่สุดศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็เลือกที่จะป้องกันไม่ให้กระบือเข้ามาทำความเสียหายในพื้นที่โครงการด้วยการทำรั้วกันและผลักดันกระบือ ให้ห่างออกไปจากพื้นที่โครงการฯ ในขณะที่กลุ่มผู้เลี้ยงกระบืออยู่ในสภาวะที่ตกเป็นรองและไม่มีพลังที่จะไปต่อต้านการขยายพื้นที่ออกไปของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ฯ แต่ที่ผ่านมากลุ่มผู้เลี้ยงกระบือไม่ได้ใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ใช้วิธีการพูดคุยกับกลุ่มศูนย์การเรียนรู้

2.4 ความกังวลกับผลกระทบต่อรางวัลด้านการมีส่วนร่วมจาก กพร. เจ้าหน้าที่จากบางหน่วยงานในจังหวัดชุมพรรู้สึกกังวลว่าการให้ข้อมูลเพื่อศึกษาความขัดแย้งกรณีกระบือไม่มีพื้นที่กินหญ้าที่เพียงพอจากการดำเนินโครงการศูนย์การเรียนรู้ฯ รวมถึงการเข้าไปจัดการแก้ไขความขัดแย้ง จะทำให้กระทบกับรางวัลที่จังหวัดชุมพรได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ซึ่งเป็นรางวัลดีเยี่ยมด้านความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม โดยสำนักงาน ก.พ.ร. ได้มอบให้สถาบันพระปกเกล้าเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการ รวมทั้งช่วยในการแนะนำและติดตามประเมินผล เพื่อคัดเลือกจังหวัดเข้ารับรางวัล ซึ่งจังหวัดชุมพร เสนอผลงานที่ภาคประชาสังคม ทุกภาคส่วนร่วมกันดำเนินการ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กระต้น ชี้นำ และร่วมกับหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานเปิดโอกาสและผลักดันให้ประชาชน ชุมชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ศึกษาเปรียบเทียบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ด้วยความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนและชุมชนเองเพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่ง สภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ โครงการที่ส่งเข้าประกวดรางวัลมี 3 โครงการรวมถึง โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริ

3. แนวโน้มของสถานการณ์ความขัดแย้ง

สถานะของความขัดแย้งในปัจจุบันยังคงไม่ได้รับการแก้ไขจัดการที่รากเหง้าของปัญหา กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม จากการที่ต้องเป็นผู้เสียสละให้กับ

ศูนย์การเรียนรู้ ในการที่ต้องพากระบือไปเลี้ยงไกลขึ้น และมีพื้นที่ในการกินหญ้าน้อยลง และเหมือนกับถูกบีบพื้นที่ให้ลดน้อยลง จนกระทั่งรู้สึกว่าการในอนาคตก็จะต้องเลิกทำอาชีพนี้ไปเอง ทั้ง ๆ ที่ในอดีตกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือนับสิบรายประกอบอาชีพมานานร้อยปี แต่ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการเลี้ยงกระบือเหลืออยู่เพียง 5 ราย มีกระบือที่เลี้ยงอยู่ประมาณร้อยกว่าตัว ในขณะที่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ เกิดขึ้นในภายหลังโดยการสนับสนุนจากอดีตผู้ว่าราชการจังหวัด การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐประมาณ 10 ล้านบาท และมีพื้นที่ในการดำเนินโครงการมากกว่าหนึ่งร้อยไร่ ในการนำเสนอผลสำเร็จของการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของ 8 อำเภอในจังหวัดชุมพร รวมถึงพื้นที่เกาะสำหรับชมทิวทัศน์ และพื้นที่ประกอบอาชีพจริงในการทำการเกษตร การทำงานของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ได้รับการยอมรับและการสนับสนุนสูงมากจากคนในชุมชน ทั้งการสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดชุมพร ชุมชนมีรายได้จากการขายของให้กับผู้มาศึกษาดูงาน รวมถึงเป็นลูกจ้างในโครงการ และได้พื้นที่บางส่วนทำการเกษตรในโครงการ แต่ผู้เลี้ยงกระบือประสบปัญหาการไม่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเรื่องการเข้าไปกินพืชไร่ของชาวบ้านและของภาครัฐ ตลอดจนพื้นที่ที่กระบือเข้าไปถายมูลไว้ทำให้ดินแน่นเกินไปมีความแข็งตัวสูงพืชผลไม่สามารถเจริญงอกงามได้ พิสูจน์ได้จากมุมมองด้านลบของคนในพื้นที่ที่มีต่อกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ ยิ่งเห็นได้ชัดเจนว่าไม่ให้การสนับสนุนการเลี้ยงกระบือแบบปล่อยตามธรรมชาติแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และมีทัศนคติด้านลบที่ถูกผู้เลี้ยงกระบือว่าพูดจาไม่รู้เรื่องและดื้อรั้น และอาจนำไปสู่การเลือกใช้พฤติกรรมความรุนแรงต่อกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือได้ ถ้าไม่ได้รับการจัดการความขัดแย้งที่เพียงพอ

เมื่อความขัดแย้งยังไม่ได้รับการจัดการที่รากเหง้า ก็ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เลี้ยงกระบือจะเลือกใช้วิธีการใดต่อไปในอนาคต กล่าวคือจะเลือกใช้วิธีการหลีกเลี่ยงปัญหาไปปล่อยให้ปัญหาดำรงอยู่ หรือว่าจะเลือกใช้วิธีการยอมตาม ไม่ว่าจะจะมีพื้นที่เลี้ยงกระบือน้อยลงเท่าใดก็สามารถยอมรับได้ หรือมุ่งแข่งขันเพื่อเอาชนะขอพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือคืนมา ในขณะเดียวกันก็ขึ้นอยู่กับทางกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าในทุกด้านว่าจะดำเนินกิจกรรมต่อไปอย่างไรเช่นกัน จะปล่อยให้ปัญหาดำรงต่อไปโดยไม่ต้องทำอะไรไปมากกว่านี้ หรือขยายพื้นที่ในการพัฒนาออกไปเพิ่มขึ้น การที่ไม่ได้พูดคุยกันอย่างจริง

ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ปัญหา ก็จะยังคงอยู่ต่อไป กระบือก็จะยังคงทำให้พืชไร่ของศูนย์การ
เรียนรัฐ และชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงเสียหาย ขณะเดียวกันกระบือก็จะเหลือพื้นที่ในการ
กินหญ้าน้อยลงจนกระทั่งเจ้าของกระบืออาจต้องเลิกทำอาชีพนี้ไป พื้นที่หนองใหญ่ก็อาจจะ
ไม่เหลือกระบือซึ่งจะไม่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นแนวทางอนุรักษ์
รวมถึงหนองใหญ่ก็จะขาดสภาพที่มีกระบืออยู่ในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวและประชาชนได้เรียนรู้
ทำให้จุดเด่นและสีสันของการท่องเที่ยวแนวทางอนุรักษ์ลดน้อยลงไป

4. แนวทางในการจัดการความขัดแย้ง

การสานเสวนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในด้านการจัดการความขัดแย้งที่
เกิดขึ้นแล้ว รวมถึงป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นด้วยการมาร่วมกันกำหนดทิศทางใน
อนาคตร่วมกัน กรณีพื้นที่หนองใหญ่แม้ว่าในปัจจุบันกลุ่มผู้กรณีจะยังไม่สามารถพูดคุยกัน
จนกระทั่งได้ข้อตกลงที่เป็นที่พึงพอใจ เนื่องจากเหตุผลต่างๆ แต่หลายฝ่ายก็ได้เสนอแนะ
แนวทางในการอยู่ร่วมกันต่อไปในอนาคตมาหลายข้อ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะต้องนำ
ข้อเสนอนี้ดังกล่าวมาพูดคุยกันโดยให้ทางจังหวัดชุมพร องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร
หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้กระบวนการสานเสวนาหันหน้ามาพูดคุยกัน โดยสร้าง
กระบวนการพูดคุยที่มีกฎ กติกาตามหลักการของการสานเสวนา

ขั้นตอนในการจัดเตรียมการสานเสวนาเพื่อแสวงหาฉันทามติแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ

1. ก่อนจัดการสานเสวนา ประเมินว่าผู้กรณีและผู้ที่เกี่ยวข้องประสงค์ที่จะเข้าร่วม
กระบวนการสานเสวนาหรือไม่ ถ้ามีความประสงค์จะเข้าร่วมควรมีการจัดเตรียมประเด็นใน
การพูดคุย การคัดเลือกผู้ดำเนินกระบวนการ การคัดเลือกผู้เข้าร่วม และการวางกฎ กติกา
โดยอาจพูดคุยกับผู้กรณีทีละกลุ่มก่อน จนกระทั่งมีข้อมูลที่เพียงพอ และมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน
เกิดความไว้วางใจกัน

2. การดำเนินการจัดสานเสวนา แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น การสร้างทางเลือก
ต่างๆ ประกอบการตัดสินใจ ประเมินทางเลือกต่าง ๆ จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน
ควรเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียมาให้ครบถ้วน ทั้งจังหวัดชุมพร องค์การบริหารส่วนจังหวัด
กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ เทศบาลตำบลบางลึก เจ้าของกระบือและชาวบ้านในพื้นที่หนองใหญ่

ประเด็นในการสานเสวนาควรเน้นถึงทิศทางการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ในอนาคตที่จะมีการพัฒนาและอนุรักษ์ไปในทิศทางใด

3. ภายหลังการจัดการสานเสวนา เมื่อได้ฉันทามติจากการตัดสินใจร่วมกันแล้ว นำไปสู่ขั้นตอนการผลักดันข้อตกลงที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ

คณะผู้ศึกษาได้ประมวลสรุปแนวทางที่ฝ่ายต่างๆ นำเสนอถึงทางออกในการแก้ไขปัญหา ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบการสานเสวนาได้ มีดังต่อไปนี้

1. จัดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องจากทุกฝ่ายได้ไปศึกษาดูงานกรณีตัวอย่างของการบริหารจัดการให้กระเบื้องสามารถอยู่ร่วมกันกับคนในพื้นที่ได้ หรือสถานที่ที่มีการฝึกกระเบื้องทำ การเกษตร เช่น ที่จังหวัดกำแพงเพชร สุโขทัย สุพรรณบุรี สระแก้ว เป็นต้น

2. จัดให้มีหมู่บ้านอนุรักษ์กระเบื้อง เพื่อให้มีพื้นที่อยู่ที่แน่นอน มีการสาธิตเศรษฐกิจพอเพียง และการฝึกกระเบื้องให้ทำกรเกษตรไว้ในศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ เพื่อทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำจังหวัด เมื่อคนมาศึกษาดูงานก็จะได้เห็นภาพการอนุรักษ์กระเบื้องอยู่ในพื้นที่

3. ในกรณีที่ยังไม่พร้อมในการทำหมู่บ้านอนุรักษ์กระเบื้อง อาจกำหนดแนวเขตร่วมกันให้ชัดเจน เพื่อให้กระเบื้องมีพื้นที่ในการกินหญ้าได้เพียงพอและไม่เข้าไปทำลายพืชไร่ของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ฯ และของชาวบ้านโดยรอบ โดยกำหนดแนวเขตร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนและอาจทำบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยทางจังหวัดชุมพรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นพยาน

4. ให้ภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องตั้งงบประมาณจัดซื้อกระเบื้องทั้งหมดจากผู้เลี้ยงกระเบื้อง หรือซื้อให้เหลือปริมาณกระเบื้องในจำนวนที่เหมาะสม โดยต้องระบุให้ชัดเจนว่าผู้เลี้ยงกระเบื้องจะจำกัดจำนวนกระเบื้องไม่ให้เพิ่มมากขึ้น

5. เจ้าของกระเบื้องต้องคอยดูแลกระเบื้องอย่างใกล้ชิด ทั้งช่วงพาออกหากินและช่วงพากลับเข้าคอกเพื่อไม่ให้กระเบื้องสร้างผลกระทบต่อคนอื่น

6. ควรสร้างรั้วกำหนดขอบเขตกันให้ชัดเจน และควรมีพื้นที่ให้มีหญ้าเพียงพอสำหรับเลี้ยงกระเบื้อง โดยมีการแบ่งพื้นที่ให้กระเบื้องอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ฯ

บทสรุป

การวิเคราะห์ความขัดแย้งกรณีการแย่งชิงการใช้พื้นที่หนองใหญ่เพื่อเลี้ยงกระบือกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ จะทำให้เข้าใจภาพรวมของความขัดแย้งและความเป็นไปได้ในการจัดการความขัดแย้ง จากผลการศึกษาพบว่า

1. มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย แต่คู่กรณีหลักคือกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ กับกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ 5 ราย ประเด็นที่ขัดแย้งกันคือการใช้พื้นที่หนองใหญ่ โดยฝ่ายแรกเน้นการใช้พื้นที่เพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ ที่รวบรวมจุดเด่นของ 8 อำเภอ ในจังหวัดชุมพร ที่ประสบความสำเร็จมาไว้ในพื้นที่หนองใหญ่ ขณะที่ฝ่ายหลังเน้นการใช้พื้นที่เพื่อเลี้ยงกระบือแบบปล่อยตามธรรมชาติ เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างใช้พื้นที่เดียวกันในการดำเนินกิจกรรมของตนทำให้เกิดผลกระทบคือ กระบือมีพื้นที่น้อยลงในการกินหญ้าและใช้ชีวิต และเข้าไปในพื้นที่ของชาวบ้าน ศาลาทรงงานและศูนย์การเรียนรู้ โดยเหยียบย่ำต้นไม้ต่างๆ และอุจจาระในพื้นที่รอบๆ หนองใหญ่ โดยจุดยืนของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ คือพื้นที่ไม่ถูกกระบือเข้ามาทำลาย ขณะที่กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ มีที่เลี้ยงกระบือและกระบือไม่ต้องเดินอ้อม สำหรับจุดสนใจของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ คือสามารถขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นจริงผลิตอาหารเลี้ยงตนเองได้ มีการอนุรักษ์กระบือให้อยู่ในพื้นที่และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้ จุดสนใจของกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือคือ สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงกระบือต่อไปได้ในจำนวนกระบือที่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว โดยกระบือมีพื้นที่และมีภูมิกินที่เพียงพอและมีคนใส่ใจดูแลรับฟังปัญหา จุดสนใจร่วมกันของทั้งกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือและศูนย์การเรียนรู้ คือมีกระบืออาศัยอยู่ในพื้นที่หนองใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่าควรมีการเลี้ยงกระบือต่อไปในพื้นที่หนองใหญ่ ในประเด็นมุมมองและทัศนคติระหว่างกัน กลุ่มศูนย์การเรียนรู้และคนในชุมชนมีมุมมองด้านลบและรู้สึกว่าการกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือพุดจาไม่รู้เรื่องและไม่รับผิดชอบต่อการเลี้ยงกระบือที่เพียงพอขณะที่มุมมองของกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือมีต่อทางศูนย์การเรียนรู้ ด้านลบเช่นกันว่าไม่ให้พื้นที่การเลี้ยงกระบือที่เพียงพอ ในประเด็นพฤติกรรมหรือวิธีการที่กระทำต่อกัน คู่กรณีไม่มีความร่วมมือต่อกัน และเกิดความไม่พอใจจากการที่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ พยายามกันไม่ให้กระบือเข้ามาก่อให้เกิดความเสียหายในพื้นที่ ด้วยการใช้ขุ่ยต้อนน้ำ ผลักดันให้กระบือไปหากิน

หน้าในบริเวณอื่น ทำให้เจ้าของกระบือเกิดความไม่พอใจเนื่องจากต้องพากระบือไปหากินไกลยิ่งขึ้น ไม่สามารถหากินในบริเวณเดิมได้อีก ขณะที่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ก็ไม่พอใจที่ยังคงมีกระบือเข้าไปกินพืชไร่ในศูนย์การเรียนรู้ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคูกรณีไม่ดีต่างกันต่างอยู่ทำให้ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ แต่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ขณะที่กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ประเด็นการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา คูกรณีได้พูดคุยกันทั้งการพูดคุยกันโดยตรงระหว่างคูกรณีหรือการที่ผู้ใหญ่บ้านพูดคุยกับลูกบ้านที่เลี้ยงกระบือ แต่เป็นการพูดคุยที่ไม่ได้ใช้การสานเสวนา แต่พูดคุยเพื่อแข่งขันมุ่งเอาแพ้เอาชนะกัน ต่างฝ่ายต่างคำนึงถึงเป้าหมายของตนเองเป็นสิ่งสำคัญ

2. ความขัดแย้งจากการแย่งชิงการใช้พื้นที่หนองใหญ่ยังคงดำรงอยู่ ด้วยเหตุผลหลายประการ ประกอบด้วย ประการแรก ความไม่ต่อเนื่องในการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติงานได้ไม่ครบวาระ และเปลี่ยนแปลงผู้ว่าราชการจังหวัดหลายท่าน ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการบริหารงานและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ประการที่สอง กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม ในฐานะของผู้ประกอบอาชีพนี้มาก่อน แต่กลับมีพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือน้อยลง และรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการส่งเสริมให้ประกอบอาชีพนี้ต่อไป ประการที่สาม อำนาจที่ไม่สมมาตรระหว่างคูกรณี กล่าวคือกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ มีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับสูงทั้งจากทางจังหวัดชุมพร และได้รับการยอมรับจากในชุมชน ขณะที่ผู้เลี้ยงกระบือประสบปัญหาการไม่ได้รับการยอมรับจากการเข้าไปกินพืชไร่ของชาวบ้านและของภาครัฐ จากความไม่สมมาตรในความสัมพันธ์ระหว่างคูกรณีทำให้กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ สามารถดำเนินโครงการได้ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐและชาวบ้านโดยรอบ ประการที่สี่ ความกังวลกับผลกระทบต่อรางวัลด้านการมีส่วนร่วมจาก กพร. เจ้าหน้าที่จากบางหน่วยงานในจังหวัดชุมพรรู้สึกกังวลว่าการให้ข้อมูลเพื่อศึกษาความขัดแย้งกรณีกระบือไม่มีพื้นที่กินหญ้าที่เพียงพอจากการดำเนินโครงการศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการเข้าไปจัดการแก้ไขความขัดแย้ง จะทำให้กระทบกับรางวัลที่จังหวัดชุมพรได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ซึ่งเป็นรางวัลดีเยี่ยมด้านความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือจะทำให้ถูกมองได้ว่า

จังหวัดชุมพรได้รางวัลที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ละเลยการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ

3. สถานะของความขัดแย้งในปัจจุบันยังคงไม่ได้รับการแก้ไขจัดการที่รากเหง้าของปัญหา เมื่อความขัดแย้งยังไม่ได้รับการจัดการที่รากเหง้า ก็ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เลี้ยงกระบือจะเลือกใช้วิธีการใดต่อไปในอนาคต กล่าวคือจะเลือกใช้วิธีการหลีกเลี่ยงปัญหาปล่อยให้ปัญหาดำรงอยู่ หรือว่าจะเลือกใช้วิธีการยอมตาม ไม่ว่าจะจะมีพื้นที่เลี้ยงกระบือน้อยลงเท่าใดก็สามารถยอมรับได้ หรือมุ่งแข่งขันเพื่อเอาชนะขอพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือคืนมา ในขณะเดียวกันก็ขึ้นอยู่กับทางกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าในทุกด้านว่าจะดำเนินกิจกรรมต่อไปอย่างไรเช่นกัน จะปล่อยให้ปัญหาดำรงต่อไปโดยไม่ต้องทำอะไรไปมากกว่านี้ หรือขยายพื้นที่ในการพัฒนาออกไปเพิ่มขึ้น การที่ไม่ได้พูดคุยกันอย่างจริงจังระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ปัญหา ก็จะยังคงอยู่ ความเสียหาย และความไม่ไว้วางใจต่อกันจะยังคงมีอยู่ต่อไป สำหรับแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง สามารถทำได้หลายแนวทาง แต่แนวทางที่เป็นประโยชน์และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืนคือ การสานเสวนาระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและคู่กรณี โดยมีคนกลางเป็นผู้จัดกระบวนการ เช่น จังหวัดชุมพร องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร หรือหน่วยงานที่ทั้งสองฝ่ายให้การยอมรับ โดยมีขั้นตอนในการจัดเตรียมการสานเสวนาเพื่อแสวงหาฉันทามติแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ ก่อนจัดการสานเสวนาประเมินความเป็นไปได้และเตรียมความพร้อมในการจัดสานเสวนา การดำเนินการจัดสานเสวนา โดยมีทางเลือกต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้เป็นแนวทางเพื่อประกอบการตัดสินใจร่วมกัน โดยพูดคุยกันในประเด็นทิศทางการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ในอนาคต และภายหลังการจัดการสานเสวนา เมื่อได้ฉันทามติจากการตัดสินใจร่วมกันแล้วนำไปสู่ขั้นตอนการผลักดันข้อตกลงที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินการจัดสานเสวนาควรดำเนินการโดยเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียมาให้ครบถ้วน และคนกลางที่ดำเนินกระบวนการควรเป็นหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และมีความเข้าใจในกระบวนการ

2. การจัดการความขัดแย้งควรเน้นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

3. การดำเนินการจัดการความขัดแย้งในขั้นต่อไปควรคำนึงถึงจุดสนใจร่วมกันของคู่กรณี ซึ่งงานวิจัยได้นำเสนอไว้เบื้องต้นว่า จุดสนใจร่วมกันของคู่กรณีคือต้องการให้มีกระบืออยู่ในพื้นที่หนองใหญ่ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ผู้คร่ำหวอดในการจัดการความขัดแย้งมาอย่างยาวนาน และปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหลักสูตรการจัดการความขัดแย้งด้านนโยบายสาธารณะ สถาบันพระปกเกล้า รวมถึงพลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ท่านนพพร โปธิรังสียากร ผู้พิพากษาศาลฎีกา และ รศ.ดร.นิตยา เงินประเสริฐศรี จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นอันแหลมคม เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ที่กล่าวมาผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ ที่ช่วยอนุเคราะห์ให้งานวิจัยฉบับนี้ได้เผยแพร่ต่อสาธารณะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. (2547). ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2533). ทำลายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง. กรุงเทพฯ: โกมลคีมีทอง.
- โยส วิากเนอร์. (2552). คู่มือสานเสวนาและการปฏิบัติงานร่วมกัน. กรุงเทพฯ: บริษัทฟองทองเอนเตอร์ไพรส์.

- วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). การจัดการความขัดแย้งและการขอโทษ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาลาแดง. แปลจาก Catherine Morris. 2004. **Managing Conflict in Health Care Settings Principles, practices and policies.** Prepared for a workshop at King Prajadhipok's Institute, Thailand March 2-4, 2004.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2550). ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา (พิมพ์ครั้งที่ 3) ขอนแก่น: ศิริภรณ์ออฟเซ็ท.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). **9 จังหวัดคว้าวางวัลดีเยี่ยม ความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจาก ก.พ.ร.** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก www.opdc.go.th/content. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2553.
- Arthur, Jim, Carlson, Christine, & Lee, Moore. (2005). **A Practical Guide to Consensus.** New Mexico: Roller Printing Santa Fe.
- Bercovitch, Jacob, Kremenyuk, Victor, & Zartman, I. William. (2009). **Conflict Resolution.** London: SAGE Publications Ltd.
- Canadian Policy Reseach Networks & Viewpoint Learning (CPRN). (2002). **The Kind of Canada We Want: Citizens' Dialogue on Canada's Future.**
- Furlong, T Gary. (2005). **The conflict resolution toolbox models and maps for analyzing , diagnosing,and resolving conflict.** Canada: John wiley and sons Canada.
- Miall, Hugh, Ramsbotham, Oliver, & Woodhouse, Tom. (1999). **Contemporary Conflict Resolution : the prevention, management and transformation of deadly conflicts.,** USA: Blackwell.

